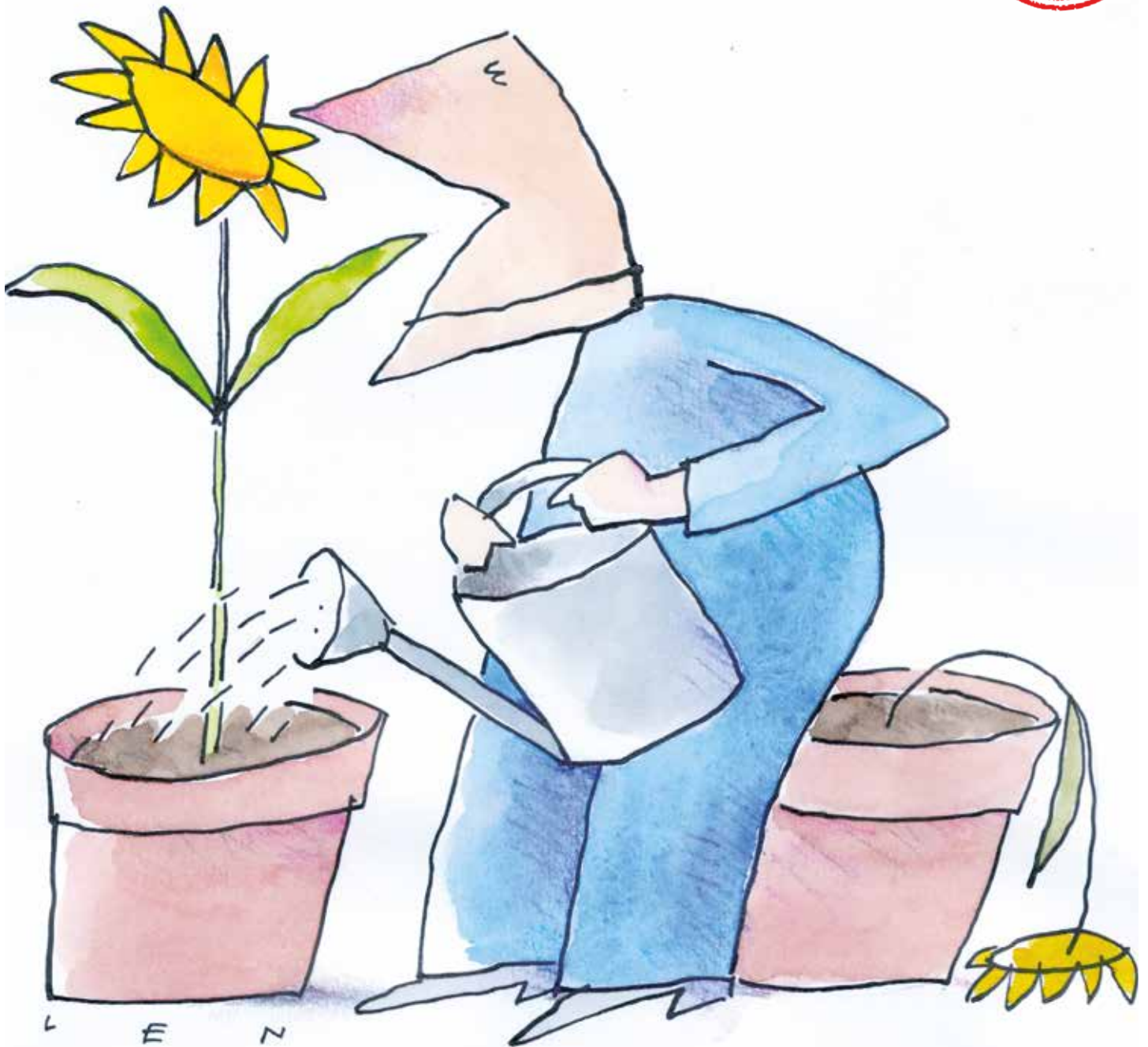

SPANNING

MEER TAKEN, MINDER GELD

MEER TAKEN, MINDER GELD

Sinds 1 januari hebben de gemeenten er een flink aantal taken bij gekregen op het gebied van langdurige zorg, jeugdzorg en re-integratie. Deze decentralisaties gaan gepaard met forse bezuinigingen. Gemeenten hebben aanzienlijk minder te besteden dan voorheen. *Spanning* vroeg twee SP-wethouders, Marcel Olierook en Paul Sterk, hoe zij omgaan met deze combinatie van meer taken en minder geld.

Op 12 april is met politie-inzet een einde gemaakt aan de wekenlange bezetting van het Maagdenhuis. Na de kritiek die hierop losbarstte stapte de bestuursvoorzitter van de Universiteit van Amsterdam, Louise Gunning, op. Dan Hassler-Forest, een van de initiatiefnemers van docentencollectief Rethink UvA, gaat in op de vraag hoe de strijd voor een democratische universiteit nu verder gaat.

Financieel geograaf Reijer Hendrikse laat vervolgens in zijn bijdrage zien hoe onder invloed van het neoliberalisme een publieke instelling als de UvA kon verworden tot een financiële onderneming. Mét de bijbehorende logica van winst en verlies.

De ongelijkheid tussen kansrijke en kansarme leerlingen in Nederland is groot, zo laten de laatste cijfers van het ministerie van Onderwijs zien. Waar je geboren wordt is heel bepalend voor je kansen op succes. Onderwijssocioloog Paul Jungbluth pleit voor een veel actiever kansenbeleid vanuit de overheid om de verschillen tussen kansrijk en kansarm te verkleinen.

Verder in deze *Spanning* uit econoom Alfred Kleinknecht kritiek op de heersende ideeën over loonmatiging en flexibilisering van de arbeidsmarkt.

Volgens hem leiden beide niet tot meer groei en werkgelegenheid, zoals vaak wordt verondersteld.

David Hollanders laat zien dat veel oud-ministers in de private sector zijn gaan werken. Vooral oud-bewindslieden van D66 en CDA zijn hierin goed vertegenwoordigd.

Mahir Alkaya gaat in op de opkomst van de 'deeeconomie': het verhuren of delen van ongebruikte, persoonlijke bezittingen via internet, waar bedrijven als AirBnB en Uber groot mee zijn geworden. Hij bespreekt dit nieuwe fenomeen, waar ook gevaren aan zitten, vanuit een socialistisch perspectief.

Eric Smaling en Ben van Gils lichten de nieuwe SP-agenda voor ontwikkelingssamenwerking toe. Vijf onderwerpen staan hierin centraal: nood, zorg, jong, geld en groen.

Hans van Heijningen bespreekt tot slot *Een banier waar geen smet op rust*, over de geschiedenis van het trotskisme in Nederland.

INHOUD

3

**'BURGER DIE ZORG NODIG HEEFT
MAG NIET DE DUPE WORDEN'**

6

**'DE PROBLEMEN ZIJN NIET UNIEK
VOOR DE UNIVERSITEIT'**

8

**VAN UNIVERSITEIT TOT
VASTGOEDSPECULANT**

10

**KANSARME LEERLINGEN VERDIENEN EEN
EERLIJKE KANS**

13

**DE DRAAIDEUR IN DE NEDERLANDSE
POLITIEK**

14

**'IN NEDERLAND Zouden HOGERE LONEN WEL
EENS TOT MÉÉR WERK KUNNEN LEIDEN'**

16

DE 'DEEECONOMIE'

18

DENK IN DE KLEUR VAN JE HART

20

TROTSKISTEN IN NEDERLAND

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

David Hollanders

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Illustratie cover

Len Munnik

**DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID,
GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT**

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Niet AfgeleideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

SP-WETHOUDERS MARCEL OLIEROOK EN PAUL STERK OVER DECENTRALISATIES EN BEZUINIGINGEN

‘BURGER DIE ZORG NODIG HEEFT MAG NIET DE DUPE WORDEN’

Tekst: Lotte Kaaij en Tijmen Lucie Foto: Peter de Vos

Sinds 1 januari zijn gemeenten verantwoordelijk voor taken op het gebied van langdurige zorg, huishoudelijke hulp, jeugdzorg en re-integratie. Ze moeten deze taken wel uitvoeren met aanzienlijk minder geld dan voorheen. Hoe proberen SP-wethouders Marcel Olierook uit Enkhuizen en Paul Sterk uit Weert ondanks alle bezuinigingen toch de zorg in hun gemeente overeind te houden?

› **Hoe kijkt u aan tegen de overheveling van taken op het gebied van langdurige zorg, jeugdzorg en re-integratie van de centrale overheid naar de gemeenten per 1 januari 2015?**

Olierook: ‘Het verschilt per wet. Als je bijvoorbeeld naar de Participatiewet kijkt is het een ramp. Het is een illusie om te denken dat je mensen met een beperking zomaar kunt overhevelen naar het bedrijfsleven of naar een reguliere werkplek, zeker in tijden van

crisis. Maar op zich is het zo dicht mogelijk organiseren van zorg wenselijk, met name op het gebied van jeugdzorg en langdurige zorg. Je kunt op lokaal niveau de bedrijfsvoering veranderen en veel meer inspelen op lokale behoeftes, waardoor er veel besparingen mogelijk zijn. Maar het is het tempo waarin. En de omvang van de bezuinigingen slaat nergens op. Je moet veel meer tijd nemen en het geleidelijk doen, zoals het in Scandinavië gegaan is, met veel minder snelle bezuinigingen. Ik denk dat we dan als SP veel betere deals zouden kunnen sluiten met het kabinet. Maar niet op deze manier. Dus ik zie voordelen, maar zeker ook grote nadelen.’

Sterk: ‘Ik zie het vooral als bezuinigingsmaatregelen. Maar naar mijn idee levert het toch kansen op om dingen beter te organiseren, omdat je dichterbij de instellingen en de burgers staat. Met name de jeugdzorg zat zo ingewikkeld in elkaar dat er niet duidelijk was hoeveel geld erheen ging

en waar dat precies aan werd besteed. Daar krijgen we nu veel meer grip op, en dat is een goede ontwikkeling.’

› **Welke problemen doen zich in uw gemeente voor door de combinatie van meer taken en minder geld? In hoeverre heb je je als gemeente kunnen voorbereiden op alle nieuwe taken die je erbij krijgt?**

Olierook: ‘We hebben behoorlijke bezuinigingen op ons afgekregen. Bijvoorbeeld bij de Jeugdzorg hebben wij 15 procent minder te besteden dan de centrale overheid voor dezelfde taken. Voor de Wmo-taken, die vroeger onder de AWBZ vielen, moeten we het met 40 procent minder doen. Op basis van cijfers die niet kloppen krijgen we het budget, dat ontoereikend is voor de regio West-Friesland. We komen al snel zo’n 2 miljoen euro tekort. De gemeente komt dus voor taken te staan waar zij geen ervaring mee heeft en die zij ook nog eens met veel minder geld moet

uitvoeren.

Daarbij heb ik nog nooit zo'n slecht wetgevingsproces gezien. Continu veranderde het kabinet de regelgeving, waardoor je als gemeente lange tijd niet wist waar je aan toe was. We hebben eindeloos moeten wachten op cijfers en gegevens. Ook was volstrekt onduidelijk welk budget we hadden. Eerlijk gezegd denk ik dat gemeenten zich niet hebben kunnen voorbereiden.'

Sterk: 'We hebben ons nauwelijks op de decentralisaties kunnen voorbereiden. Ze moesten ten eerste op zeer korte termijn worden doorgevoerd en ten tweede werden tijdens het traject continu de regels veranderd. Hierdoor was het heel moeilijk als gemeente om in te spelen op de wensen van het Rijk. Iedere week kwam er wel weer een andere opdracht bij. Daardoor wisten we lange tijd niet waar we aan toe waren. Daarbij is de gemeentelijke capaciteit overschat. Uiteindelijk hebben wij in Weert op eigen kosten extra mensen moeten inhuren. Ook kon het Rijk de zorgdecentralisaties maar moeilijk loslaten. Het Rijk wilde aan de ene kant dat de gemeenten verantwoordelijk werden voor deze zorgtaken, maar aan de andere kant wel een dikke vinger in de pap blijven houden.'

› **Moet je met andere gemeenten samenwerken bij de uitvoering van bepaalde taken?**

Olierook: 'De discussie over het korten op de huishoudelijke hulp hebben wij in de regio gevoerd. We hebben besloten om met alle SP-wethouders samen één strategie en één lijn te kiezen. In Enkhuizen hebben we toen gezegd: wij korten niet op huishoudelijke hulp. De regio is daarin meegegaan.

Wij zijn de afgelopen jaren zeer zorgvuldig omgegaan met alle inwoners die zorg nodig hebben. We hebben heel goede gesprekken gevoerd met alle cliënten om de zorgbehoefte in kaart te brengen. Dan ga je niet ineens een streep door de hulp zetten die mensen krijgen omdat je een budgettekort hebt. Er wordt dus geen cent bezuinigd op de thuiszorg en ook niet op de dagbesteding. Ook besparen we door samen te werken met andere gemeenten. Zo hebben we bijvoorbeeld onlangs het ambtelijk apparaat van de gemeenten

Stede Broec, Drechterland en Enkhuizen samengevoegd. Dit scheelt ons 1,8 miljoen op jaarbasis.'

Sterk: 'In Midden-Limburg werkt de gemeente Weert op het gebied van de Wmo samen met twee andere gemeenten en op het gebied van de jeugdzorg zelfs met zes andere. Ambtelijk wordt daardoor veel efficiënter gewerkt. Daarnaast biedt het ook voordelen bij het inkopen van zorg, vanwege het schaalvoordeel. Omdat er nog zoveel onduidelijkheid heerst in de jeugdzorg, hebben we met elkaar afgesproken om aan het eind van het jaar te vereffenen. Dus als de ene gemeente meer zorg moet bieden dan de andere omdat er onverwacht meer cliënten bij zijn gekomen, helpen we elkaar, ook financieel. Dat is een behoorlijk sociaal element in de samenwerking.'

› **Wij als SP kiezen voor de zorg. Wat moet je dan laten om goede zorg te kunnen blijven garanderen? Hoeveel ruimte heb je als gemeente om je eigen keuzes te maken?**

Olierook: 'Je kunt keuzes maken door slim te bezuinigen. Door te kijken naar waar mensen echt behoefte aan hebben. Zo kwamen wij erachter dat er meer uren aan schoonmaak van voorzieningen in verzorgingstehuizen werden besteed dan nodig was. Daarop hebben wij het aantal uren teruggebracht, wat een forse besparing opleverde. Op afdelingen van verzorgingstehuizen stonden ook regelmatig scootmobielen van 6 à 8 duizend euro per stuk te verstoffen omdat ze niet gebruikt werden. Nou, daar kun je ook op bezuinigen.'

Sterk: 'Het gaat om een nieuwe kijk op de organisatie van de zorg. Klassieke patronen die vaak bureaucratisch en duur zijn moeten doorbroken worden. Het oude systeem ligt achter ons, hoe het nieuwe er uit komt te zien, weten we nog niet precies. We zitten daar in deze periode precies tussen in. Als gemeente moeten we dus ook meer leren loslaten. Juist meer samenwerking tussen zorginstellingen en gemeenten kan dan helpen om barrières weg te nemen, zodat de cliënt toch de juiste zorg krijgt.'

› **Hoe maak je als SP in het college het verschil?**

Olierook: 'Wij zitten in Enkhuizen in het college. Wij zijn hier zelfs al jaren de grootste partij. Dat merk je enorm.

Foto: archief Marcel Olierook

Marcel Olierook is namens de SP wethouder zorg, jeugdzorg, sport en cultuur en is tevens locoburgemeester in de Noord-Hollandse gemeente Enkhuizen.

Wij kunnen eigen keuzes maken op het gebied van zorg, waardoor burgers niet de dupe worden van bezuinigingen van bovenaf. Dit doe je door goed te kijken naar wat inwoners echt nodig hebben, en indien nodig door reserves aan te spreken. Dit laatste hebben we gelukkig nog niet hoeven doen. Bovendien kan er veel bespaard worden door zorgaanbieders samen te voegen. Zo hebben wij de sociale diensten en de sociale werkplaats laten fuseren. Op deze manier wordt er bespaard op bedrijfskosten, en niet op de burger die zorg nodig heeft.'

Sterk: 'Naar mijn inzicht veel. Je kunt op lokaal niveau wel degelijk keuzes maken die voor de burger goed uitpakken. Wij zitten pas sinds kort in het college, maar wij merken nu al het verschil, met name door onze bestuursstijl. Zo ben ik als wethouder ook bestuurslid van onze sociale werkvoorziening. Bij een voorgenomen fusie heb ik vanuit die rol ook harde voorwaarden kunnen stellen die ten goede komen aan de mensen komen die daar werken.

Feit is dat we vanuit het Rijk geconfronteerd worden met bezuinigingen. Je moet dan juist durf tonen om in het college slimme keuzes te maken. Dit betekent dat zorginstellingen veel meer moeten gaan samenwerken, in plaats van ieder voor zich. Als SP proberen we de zorginstellingen zo goed mogelijk in staat te stellen om zelf creatieve oplossingen voor de bezuinigingen te vinden, zonder dat

Paul Sterk is namens de SP wethouder zorg en welzijn en derde locoburgemeester in de Limburgse gemeente Weert.

de cliënten er de dupe van worden. Dat is de uitdaging.'

› **Zie je door de decentralisaties verschillen tussen gemeenten ontstaan op het gebied van lokale ongelijkheid? Zo ja, op welke gebieden dan?**

Olierook: 'Ja, dat zie je nu al. Bijvoorbeeld in de discussie over de thuiszorg. In Enkhuizen hebben we gezegd: thuiszorg blijft volledig overeind. En in West-Friesland hebben we ons deel van de 75 miljoen die het kabinet extra beschikbaar heeft gesteld voor de thuiszorg in gemeenten, ingezet voor vijftig nieuwe arbeidsplaatsen. Maar er zijn ook gemeenten die roepen: ja, er gaat toch een paar ton op de thuiszorg bezuinigd worden. En je hebt mensen die nu zeggen op mantelzorgbijeenkomsten: als ik ouder word, moet ik gaan kijken welke gemeente de zorg het beste geregeld heeft. Daar moet ik naartoe verhuizen. Zo zie je dat er behoorlijk grote verschillen tussen gemeenten ontstaan in de mate waarin zij goede zorg bieden aan hun burgers. Dat zou niet moeten gebeuren. Wat dat betreft is het heel erg belangrijk dat de SP lokaal haar geluid blijft laten horen. In West-Friesland slagen we erin om de SP-gedachte over de zorg en de minima goed uit te dragen, waardoor er in de regio niet echt een rechts beleid te bespeuren is. Enkele uitzonderingen daargelaten als Opmeer, waar wel enorm gekort is op

de zorg. Ook Hoorn staat nog voor bezuinigingen. We moeten maar gaan zien wat daar gaat uitkomen. Wij kiezen er echter voor om in stand te houden wat er is.'

Sterk: 'Het was goed merkbaar toen onze Brabantse buurgemeente Cranendonck had besloten om niet verder te willen gaan met hulp bij de huishouding. Veel mensen uit de thuiszorg die in Weert wonen maar bij de buurgemeente in de thuiszorg werken kwamen met vragen. Terecht natuurlijk. Inmiddels biedt Cranendonck gelukkig wel weer thuiszorg, maar het blijft vreemd dat er zulke verschillen ontstaan. In Weert hebben we immers de hulp bij de huishouding – ondanks een korting van 40 procent – toch overeind weten te houden. Aan de andere kant: dit is dus wat de wetgever beoogt: de lokale vrijheid om de zorg naar eigen inzicht in te vullen. Daar is Den Haag verantwoordelijk voor.'

› **Is de burger volgens u de dupe van het decentralisatiebeleid? Zo ja, kunt u daar voorbeelden van noemen?**

Olierook: 'Dankzij het stadsteam in Enkhuizen hebben wij geen schrijvende gevallen van cliënten die buiten de boot vallen. Tot nu toe is iedere cliënt correct overgeheveld, hoewel we nog in een overgangsjaar zitten. Dit gespecialiseerde stadsteam is ingesteld om het proces van decentralisatie te begeleiden. Wij hebben een stichting van dit stadsteam gemaakt, met de gemeente als bestuurder. Elke professional heeft een eigen budget en een eigen verantwoordelijkheid. Door ze apart in dienst te nemen worden ze loyaal aan de gemeente en niet meer aan de zorginstelling waar ze vandaan komen. De expertise die zij hebben kunnen ze inzetten om goed en snel in te spelen op mogelijke problemen die ontstaan tijdens de decentralisaties van de zorg. Tot nu toe werkt dit team heel goed, door de nauwe contacten die zij hebben met het werkveld.'

Sterk: 'Niet als het aan ons ligt. Wat dat betreft maakt het veel uit dat de SP in het college zit. Wij leggen de rekening van de decentralisaties bij de gemeente en de zorginstellingen neer en niet bij de mensen die zorg nodig hebben. Maar als je met minder geld precies hetzelfde blijft doen, krijg je

vanzelf slechtere resultaten. En dat laatste willen we niet. Dus zul je de zorg op een andere manier moeten organiseren en dat is iets wat goed past bij de SP. We zullen eerlijk toegeven dat we wel last hebben van de bezuinigingen, maar wij zijn er trots op dat niemand die in Weert zorg nodig heeft, buiten de boot valt.'

› **Wat is tot slot de betekenis van lokaal activisme voor het overeind houden van het voorzieningenniveau?**

Olierook: 'Lokaal activisme is super belangrijk. Zo staan wij elke maand minimaal één keer per week in de belangrijkste winkelstraat en houden dan 'openluchtspreekuur' als fractie en wethouder. Veel signalen over verbetering van de uitvoering van de zorg bereiken ons op deze manier en daar kunnen we wat mee doen. Daarnaast zijn we zeer actief in het zorgplatform en werken we samen met de bonden. Een van de grootste zorgaanbieders, TSN, wil nu in de regio korten op de salarissen van het uitvoerend personeel in de thuiszorg. We helpen de bonden om protest hiertegen te organiseren, maar doen daar ook bestuurlijk wat aan. Als wethouder kan ik - mede door de druk van de acties – de directie van TSN op het matje roepen en ze te dwingen de cao's na te leven op straffe van verlies van contracten. Ondertussen hebben wij genoeg andere zorgaanbieders die voor een fatsoenlijk tarief personeel en cliënten willen overnemen. Ik draag dit standpunt ook uit naar de zes andere gemeenten waarmee we samenwerken, zodat de druk maximaal wordt.'

Sterk: 'Als partij moet je gewoon doorgaan met aandacht vragen voor de dingen die je belangrijk vindt. Dat staat verder los van het feit of je bestuurlijke verantwoordelijkheid draagt of niet. Juist lokaal weet je het beste wat er speelt en daar moet je je voor blijven inzetten. Daarmee bereik je waarschijnlijk meer dan met het zoveelste debat in een raadsvergadering, want volgens mij wordt de doorsnee inwoner van dat laatste echt niet warm of koud. Ook buiten de gemeenteraad moet je naar de mensen luisteren en ze vragen wat ze belangrijk vinden. Dat helpt zeker bij de besluitvorming over onze voorzieningen.'

DAN HASSLER-FOREST 'DE PROBLEMEN ZIJN NIET UNIEK VOOR DE UNIVERSITEIT'

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Astrid Van Weyenberg ©

Na een wekenlange bezetting door studenten en docenten is op 11 april universiteitsgebouw het Maagdenhuis met politie-inzet ontruimd. In de nasleep hiervan stapte de bestuursvoorzitter van de Universiteit van Amsterdam, Louise Gunning, op. Spanning vroeg docent Dan Hassler-Forest, een van de initiatiefnemers van het platform Rethink UvA, hoe de strijd voor een democratische universiteit nu verder gaat.

› **Hoe is Rethink UvA ontstaan?**

'Toen het Bungehuis in februari werd bezet, dreigde het College van Bestuur al vrij snel met juridische stappen, waaronder dwangsommen van 100.000 euro. Vanuit een aantal docenten is toen het initiatief ontstaan om een open brief te sturen aan het College van Bestuur waarin docenten zich solidair verklaarden met de bezetting en het College werd opgeroepen de juridische procedure te staken en in plaats daarvan de dialoog met de bezetters aan te gaan.

Die brief is rondgestuurd onder docenten en binnen korte tijd door honderden docenten getekend. Die lijst met e-mailadressen is vervolgens na de bezetting van het Maagdenhuis gebruikt om docenten en medewerkers uit te nodigen voor een eerste bijeenkomst om te kijken of er manieren waren waarop docenten de doelen van de bezetters over de hervorming van de universiteit zouden kunnen steunen. Daar werd groot gehoor aan gegeven. Bij de eerste vergadering waren honderden docenten aanwezig. Ik en enkele andere initiatiefnemers doopten het platform om tot Rethink UvA, als oproep om mee te denken. Ik heb vervolgens ook een Twitteraccount, Facebookpagina en een website opgezet. Zo is al redelijk snel een infrastructuur ontstaan die Rethink UvA als actie- en discussieplatform heeft gemobiliseerd.'

› **Een van jullie belangrijkste eisen is dat de universiteit democratischer georganiseerd zou moeten worden. Hoe zou deze democratische universiteit er uit moeten zien?**

'Dat zou in de eerste plaats betekenen

dat de belangrijkste inhoudelijke beslissingen over de wijze waarop onderzoek en onderwijs zijn georganiseerd, genomen worden door degenen die het onderzoek en onderwijs ook uitvoeren. Docenten, onderzoekers, studenten en ondersteunend personeel zouden een bepalende stem moeten hebben in de organisatie van hun werk. Op dit moment is er te veel op een top-downmanier geregeld. Colleges en decanen die niet democratisch zijn gekozen moeten beleid uitvoeren op basis van buitengewoon beperkende beginselen, die bijvoorbeeld te maken hebben met outputfinanciering, dat wil zeggen dat je geld beschikbaar stelt op basis van het aantal studenten of publicaties. Medezeggenschapsraden hebben onvoldoende stem gehad in de verschillende processen. Zij hebben hun zorgen mogen uiten, maar daar is vervolgens niets mee gedaan door de bepalende instanties. Dus een eerste manier om vorm te geven aan democratisering is het versterken van de medezeggenschapsorganen en deze een meer doorslaggevende stem te geven in de verschillende processen.'

› **Hoe gaan jullie verder nu Louise Gunning als bestuursvoorzitter is opgestapt?**

'Voor Rethink UvA is haar vertrek niet zo relevant. Het heeft vooral een symbolische betekenis na het fiasco van de ontruiming van het Maagdenhuis. In het post-Maagdenhuistijdperk is het voor de mensen die actief zijn binnen Rethink UvA met name van belang dat het platform goed blijft toezien en druk blijft houden op de manier waarop de hervormingen worden ingevuld en doorgezet. We hebben gemerkt dat veel decanen zich tot ons wenden en advies vragen over hoe ze het democratiseringsproces vorm moeten geven. Verder is er een werkgroep binnen Rethink UvA die de dialoog onderhoudt met Den Haag.

Die heeft al meerdere bezoeken aan verschillende politieke partijen gebracht en heeft onlangs deelgenomen aan een rondetafelgesprek over de kwaliteit van het onderwijs, want enerzijds zijn de problemen uniek voor de universiteit, maar anderzijds doen ze zich ook bij andere onderwijsinstellingen voor. Ook daar zijn volgens Rethink UvA hervormingen van belang.'

› **Leggen jullie ook contacten met andere sociale bewegingen of politieke partijen?**

'De vakbonden maken vanaf het begin al deel van deze beweging uit. FNV en VAWO (vakbond voor de wetenschap) hebben zich ook achter de eisen geschaard. Zij zagen hierin een mooi moment om zich duidelijker aan de medewerkers te laten zien en hen te steunen. De SP was de eerste politieke partij die het gesprek met ons wilde aangaan en daarna zijn er ook contacten gelegd met andere politieke partijen.'

› **Heeft het studenten- en docentenprotest de potentie om uit te groeien tot een bredere protestbeweging?**

'Ik hoop het wel. De problemen zijn immers niet uniek voor de universiteit. Zo zijn veel werknemers onzeker over hun toekomst en ervaren zij ook een grote afstand tussen management en werkvloer. De studentenbeweging kan een voorhoede zijn van een grotere sociale beweging. Je zag al dat studenten van het Maagdenhuis de bezetting van het gemeentehuis door de huishulpen in Oss steunden en dat zij zich solidair verklaarden met de schoonmakers aan de universiteiten, die strijden voor betere arbeidsomstandigheden en vaste contracten. Deze studenten maken zich echt niet alleen maar druk om hun eigenbelang; ze willen een veel breder debat over wat er mis is in onze samenleving. Een samenleving waarin mensen in de financiële sector nog steeds ongeken- de bonussen en winsten binnenhalen, terwijl voor het merendeel van de bevolking de pensioenen omlaag gaan, de zorg steeds duurder wordt en sociale voorzieningen om op terug te

ZES EISEN VAN RETHINK UVA

1. Een onmiddellijke stop op herstructureeringsprocessen, onderhandelingen over en verkoop van UvA-gebouwen, en fusies met andere onderwijsinstellingen.
2. Dat het CvB direct toezeft een gedetailleerd voorstel te doen ter bevordering van de democratisering van de UvA en ter herstel van het vertrouwen dat het eigenhandig heeft ondermijnd, en anders aftreedt.
3. Een grondig onderzoek door een onafhankelijke commissie naar het financiële beleid en de huidige stand van de financiën van de UvA.
4. Het verleggen van het zwaartepunt van een kwantitatief, op output-gebaseerd financieringsmodel naar kwalitatieve vormen van evaluatie, zoals peer- en studentenreviews.
5. Het bevorderen van een oprechte academische omgeving waarin onderzoek en onderwijs gecombineerd worden, en het afwenden van de huidige tendens richting een tweederangs systeem dat onderzoek belooft ten koste van onderwijs.
6. Het bepalen van een evenredige werkdruk in onderwijs, onderzoek en bestuur, en het creëren van transparante en toegankelijke carrièrepaden voor medewerkers in zowel tijdelijke als vaste dienst.

vallen schaarser worden. Juist deze zaken heeft de studentenbeweging hoog in het vaandel staan. Zij blijft zich inzetten voor een uitgebreid pakket van sociale voorzieningen, waar het recht op goed en betaalbaar onderwijs een onderdeel van is. Ook Rethink UvA zal blijven benadrukken dat wat er misgaat aan de universiteiten, net zo goed bij andere publieke en semipublieke instellingen gebeurt.'

› **Welke rol zou de SP kunnen spelen om jullie acties verder te ondersteunen of jullie eisen meer kracht bij te zetten?**

'Ik denk dat het zichtbaar maken van de problemen die hier aan de universiteit spelen, door een gebouw te bezetten, een voorbeeld kan zijn voor anderen en leert dat protest niet zinloos hoeft te zijn. Veel mensen zijn losgeweekt van het idee dat politieke

processen echt het verschil kunnen maken. Zij denken dat politici er alleen maar zitten voor zichzelf en zich niet echt bekommeren om wat er in de samenleving speelt. Wat door onze acties vooral duidelijk is geworden, is dat er nu heel veel verandert. De discussie over de toekomst van de universiteit is zowel binnen als buiten de universiteit enorm opgeblazen. Dat kan in elke sector gebeuren. Mensen die in de zorg werken of op de fabrieksvloer staan en zich zorgen maken over hun baan, kunnen ook harde eisen stellen. Vraag maar om iets wat onmogelijk klinkt, maak het zichtbaar en ga vervolgens de dialoog aan. Dan kom je wel ergens. Juist de SP kan daar goed bij helpen.'

› **Wat kunnen we de komende tijd van Rethink UvA verwachten?**

'Wat Rethink UvA doet en blijft doen is in de eerste plaats intern een gevoel van solidariteit onder de medewerkers stimuleren om van onderaf de Universiteit van Amsterdam beter in te richten. Acties zullen gevoerd blijven worden, maar niet alleen tegendemonstraties, maar ook ludieke acties waarbij mensen op een rustige manier met elkaar in discussie kunnen gaan. Daarnaast is er het initiatief Rethink NL om vanuit de medewerkers van alle Nederlandse universiteiten een platform te creëren waarbinnen we onze gezamenlijke problemen bespreekbaar kunnen maken en waarmee we de verbinding met Den Haag kunnen versterken. Rethink NL is wel minder zichtbaar naar de buitenwereld toe.'

Dan Hassler-Forest is docent Engelse literatuur- en televisiewetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam en hij is een van de initiatiefnemers van Rethink UvA. Zie voor meer informatie: rethinkuva.org

Tekst en foto: Reijer Hendrikse

Hoe kan het dat, onder invloed van het neoliberalisme, een publieke instelling kon verworden tot een financiële onderneming? Mét de bijbehorende logica van winst en verlies. Financieel geograaf Reijer Hendrikse laat het zien, aan de hand van de ontwikkelingen binnen de Universiteit van Amsterdam.

De geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam (UvA) begint als Athenaeum Illustre in het jaar 1632 – de tijd van Descartes en de geboorte van de moderne wetenschap. Bij binnentreden van het UvA-vastgoedcomplex op het Roeterseiland straalt het academische zelfbeeld de bezoeker tegemoet: onder goedlachse zwart-wit-portretten van studenten en hoogleraren staan klinkende oneliners als ‘kritisch’, ‘altijd beargumenteren’ en ‘onafhankelijk’. In diezelfde ruimte vindt ook *Room for Discussion* plaats; een wekelijks discussieplatform waar academici, politici en zakenlui door economiestudenten aan de tand gevoeld worden. Al met al suggereert de entree dat dit kennisinstituut alle ruimte creëert voor onafhankelijke waarheidsvinding en onophoudelijk debat. Achter de façade schuilt echter een realiteit die radicaal indruist tegen het gelikte zelfbeeld.

Sinds 1995 is de UvA – toen de overheid het vastgoed overhevelde naar universiteiten – stapsgewijs gefinancialiseerd, oftewel in toenemende mate afhankelijk geworden van financiële dienstverleners, adviseurs, instrumenten, ratio's en logica. De financialisering van publieke instellingen is een direct gevolg van de neoliberalisering van de staat. Naast de permanente vershraling van publieke middelen zijn universiteiten zich volgens uniform recept gaan spiegelen aan (en gedragen als) schuld- en winst-gedreven ondernemingen. Zo wordt de universiteit niet langer aangestuurd door een gilde professoren maar door managers die de *tools* en *newspeak* van de financier

beheersen. Zij delen een specifieke *outlook* – een financieel wereldbeeld dat zich middels een gecentraliseerde kwantitatieve controledrift als dwangbuis opdringt aan onderliggende faculteiten en afdelingen. De gehanteerde logica presenteert zich als boven iedere twijfel verheven, zo niet als de waarheid zelf. Het is wrang dat uitgerekend de universiteit zich voordoet alsof er zoets als *de* waarheid bestaat.

DE WAARHEID?

Binnen de sociale wetenschappen verkleedt de economische wetenschap zich het liefst in een witte stofjas om zich het objectieve aura van de exacte wetenschap aan te meten. In het produceren van wereldbeelden van wiskundige allure die een rationele zo niet objectieve waarheid suggereren nemen veel economen ook een reeks aanvullende aannames voor lief – over de ‘rationele’ menselijke natuur, over de ‘neutrale’ aard van waardebeoordeling, et cetera – terwijl deze fundamentele veronderstellingen dikwijls niet hard te maken zijn; of simpelweg niet kloppen. De waarheid geschetst door economen blijkt dan ook met regelmaat van mythische proporties. Ook de financiële crisis heeft de kloof tussen economische mythologie en realiteit pijnlijk blootgelegd. Desondanks liggen veel economische mythes nog altijd ten grondslag aan de hedendaagse inrichting van beleid en maatschappij.

De geschiedenis van de economische wetenschap is er een van vallen, opstaan en aanpassing. Zo werd de klassieke *laissez faire*-doctrine aanvankelijk failliet verklaard na de Tweede Wereldoorlog. De sociaal-liberale interventies van Keynes, die een actieve rol voor de overheid voorstelde, werden gemeengoed. Intellectuelen die de markt heilig verklaarden trokken zich terug om zich te bezinnen op een nieuw liedboek.

De naoorlogse renaissance van de neoklassieke economische wetenschap vormt op haar beurt de hoeksteen van een politieke filosofie die sinds de jaren tachtig tot uitvoering wordt gebracht. In tegenstelling tot de klassiek-liberale traditie zagen neoliberale denkers als Lippmann en Hayek ook een actieve rol voor de overheid weggelegd – niet om sociale ongelijkheden te temmen, maar om competitie te stimuleren. Sinds de jaren negentig zijn neoliberale blauwdrukken als *New Public Management* (NPM) ook gemeengoed geworden binnen de (sindsdien) semi-publieke sector. Net als de economische wetenschap presenteert ook het neoliberalisme zichzelf als ideologisch neutraal, zo niet als *de* waarheid zelf.

WIE EVALUEERT DE EVALUATIES?

Het *downloaden* van overheidstaken naar onderliggende publieke instellingen is een beproefde bezuinigingsstrategie. De overheveling van het vastgoed – lees financiële activa, verplichtingen en risico – bracht naast het faciliteren van onderwijs en onderzoek een derde strategische pijler met zich mee: een zogenoemde ‘commerciële vastgoedstrategie’. Omdat het vastgoed verouderd was, werden er al snel diverse nieuwbouwplannen opgetekend, in samenspraak met een reeks externe adviseurs en financiers. Een megalomane schuldgedreven nieuwbouwoperatie is het gevolg. Sindsdien zijn er managementtechnologieën ingevoerd om de kosten inzichtelijk te maken, het kredietplafond vast te stellen en de voltooiing en afbetaling van het nieuwbouwproject te realiseren: het *corporate governance* model; het budgetallocatiemodel; de *key performance indicators* (KPIs) die de *cash flows* en een reeks andere financiële variabelen inzichtelijk moeten maken voor de manager, bankier en accountant – ze zijn allemaal in het kielzog van de vastgoedoverdracht ingevoerd. Gevolg is dat academici tegenwoordig meer en meer tijd

Reijer Hendrikse is promovendus aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn onderzoek gaat over de financialisering van (semi-) publieke instellingen, waaronder de Universiteit van Amsterdam.

spenderen aan het verantwoorden van hun werkzaamheden volgens de spreadsheets van de managers. Of het daadwerkelijk iets oplevert valt te betwijfelen – vreemd genoeg laat de onophoudelijke evaluatie zichzelf niet evalueren.

Binnen de vastgoed-universiteit draait alles om rendement. Middels technologieën die het onmeetbare meetbaar (!) menen te maken dient iedere faculteit en afdeling zichzelf als *profit center* te bedruipen. Zo is budgetallocatie voor onderwijs gebaseerd op studentenaantallen, studiepunten en behaalde diploma's. De studenteninstroom kan echter behoorlijk variëren, iets wat het voorspellen van de instroom beperkt. Het budgetallocatiemodel is echter zo opgezet dat een tijdelijke studentenafname al snel leidt tot een permanente verschraling van het onderwijsaanbod. Zodoende is een kortetermijnvisie, typerend voor het Angelsaksische marktdenken, ook leidend binnen de universiteit. Ook het vermarkten van onderzoek – 'valorisatie' – leidt ertoe dat onderzoeksrichtingen die niet interessant zijn voor het bedrijfsleven een langzame dood tegemoet gaan. Iedere onderzoeker dient als *entrepreneur* in oneindige competitie op zoek te gaan naar externe financiering. Dat het bedrijfsleven liever investeert in onderzoek dat de winstgevendheid versterkt is evident.

DE NEOLIBERALE WAARHEID

Naast het actief en onophoudelijk herinrichten van het staatsapparaat brak het neoliberalisme ook met andere klassiek-liberale principes: de

'Iedere onderzoeker dient als *entrepreneur* in oneindige competitie op zoek te gaan naar externe financiering.'

nadruk op marktwerking maakte plaats voor competitie en de focus op algemene specialisatie werd vervangen door individuele selectie.

Via de nieuwe meetkunde en onder het motto van *'There is no alternative'* wordt de selectieve eliminatie van kennis inmiddels ook tot uitvoering gebracht door het College van Bestuur (CvB). Sterker nog, deze wordt als waarheid verkocht. Neem de veelzeggende nietszeggende reactie van het CvB op de kritiek van *Humanities Rally* – een collectief van studenten van de faculteit Geesteswetenschappen die onder het dictaat van de nieuwe logica terecht vrezen voor het voortbestaan van 'de parel' van de universiteit:

'Het is wel wat lastig reageren als oprechte antwoorden bij voorbaat weggezet worden als holle frasen, zeker als in beide toch echt *veel waarheid* verscholen ligt'

(Louise Gunning, voormalig voorzitter CvB, Universiteit van Amsterdam, 2014)

Maar over welke verscholen waarheden hebben wij het hier? Dat een reeks subjectieve veronderstellingen en politieke keuzes ten grondslag ligt aan de keiharde ontdemocratisering en zogenaamde depolitisering van de nieuwe tempel? Dat een onbezonnen schuldgedreven vastgoedstrategie misschien ten grondslag ligt aan de verschraling van het onderwijsaanbod? Dat een instelling ooit gecommiteerd aan waarheidsvinding inmiddels is bezet door de neoliberale waarheid? Alleen door de nieuwe meetkunde als waarheid te accepteren worden de geesteswetenschappen onrendabel en waardeloos – een darwinistisch 'noodlot' dat ook de sociale wetenschappen te wachten staat. Door dit als waarheid te accepteren wordt de nieuwe tempel volledig instrumenteel aan het gefinancialiseerde technokapitalisme. Ondertussen neemt de versmelting van mens en machine exponentieel toe – een trend die de universiteit

enkel dient te faciliteren. Voor onafhankelijke analyse en kritische reflectie is geen plaats meer. De letteren, geschiedenis, filosofie? De grote boze machine heeft ze niet nodig – het neoliberalisme heerst als universele taal en tijdloze waarheid. Selectieve eliminatie van kennis heeft verregaande consequenties voor mens en maatschappij. Zo is de moderne wetenschap de drijvende kracht achter de wetgevingsmachine van de staat. Zolang neoliberalen met valse wiskundige allure de waarheid monopoliseren zal de mondiale kapitaalmachine de liberale democratie verder uithollen – een maatschappelijke tendens die aan de universiteit al lang feit is. En wie weet wat de wereld van morgen aan kennis verlangt? Dat politieke keuzes verpakt in subjectieve aannames en theorieën als objectieve waarheid verkocht worden, maakt de universiteit net zo reactionair als de kerk. Deze oncomfortabele waarheid laat zich treffend samenvatten als:

'Economie is de methode. Het doel is het veranderen van de ziel.'

(Margaret Thatcher, 1988)

NASCHRIFT

Dit opiniestuk, eerder in andere vorm verschenen in *Beleid & Maatschappij*, is eind vorig jaar geschreven uit diepe frustratie over de zakelijke en geestdodende transformatie van de Universiteit van Amsterdam. Eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat ik op dat moment nog niet van De Nieuwe Universiteit had gehoord. Inderdaad, het kan verkeren. Op 19 februari jl. heb ik dit stuk voorgedragen in het bezette Bungehuis. De rest is inmiddels geschiedenis. Hoewel daadwerkelijke verandering nog even op zich laat wachten is er inmiddels een hoopvol veranderingsproces in gang gezet. Eén zaak staat als een paal boven water: de academische gemeenschap is sinds de historische studentenacties ongekend wakker, bevlogen en vastberaden in de strijd voor – en de zoektocht naar – een daadwerkelijk nieuwe universiteit.

‘Een school kan wel leuk zijn, maar je moet als leerling gewoon bepaalde dingen onder de knie krijgen om later succesvol te kunnen zijn.’

ONDERWIJSSOCIOLOOG PAUL JUNGBLUTH

KANSARME LEERLINGEN VERDIENEN EEN EERLIJKE KANS

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Koen Verheijden / Hollandse Hoogte ©

De kansenongelijkheid in het onderwijs in Nederland is groot. Dat blijkt uit de laatste cijfers van het ministerie van Onderwijs. Waar je wieg staat is heel bepalend voor je kansen op succes. Volgens onderwijssocioloog Paul Jungbluth, die momenteel onderzoek doet naar kansarme leerlingen in Zuid-Limburg, is een veel actiever kansenbeleid vanuit de overheid nodig om de verschillen tussen kansrijk en kansarm te verkleinen.

› **Hoe staat het met de kansenongelijkheid in het onderwijs in Nederland?**

‘De laatste publicatie die het ministerie daarover heeft gepubliceerd laat zien dat leerlingen uit het rijkste kwart – ouders met een inkomen van meer dan 68.000 euro – vier keer zoveel kans hebben dat ze op hun zestiende op het vwo zitten als leerlingen uit het armste kwart, van ouders met een inkomen lager dan 37.000 euro. Voor de lagere varianten van het vmbo geldt precies het omgekeerde. Ik denk zelfs dat de verschillen nog wel groter zijn, omdat men de cijfers misschien niet helemaal correct heeft.’

› **Is die kansenongelijkheid de afgelopen jaren toegenomen?**

‘Dat denk ik wel. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het laatste inspectierapport. Wat de sociale ongelijkheid waarschijnlijk nog verder bevordert is dat de Cito-toets naar achteren wordt geschoven en het schooladvies van de leerkracht steeds meer de doorslag geeft. Terwijl uit de Cito-toets juist zou kunnen blijken dat een leerling de potentie heeft voor een hoger niveau, kan een leerkracht anders beslissen. Hij kijkt namelijk ook naar zaken als werkhouding, plek om thuis te studeren, de mate waarin de ouders de leerling tot steun kunnen zijn, en

‘Kwaliteit kost geld; alleen liefde voor het vak is echt onvoldoende’

die zijn sociaal veel ongelijker verdeeld.’

› Wat zijn de grootste verschillen in kansenbeleid tussen de jaren zeventig en nu?

‘Het belangrijkste was dat het bestond. Je kunt je afvragen of dat nu nog wel zo is. Er zijn nog wel wat onderdelen, zoals voorschoolse educatie, maar die stellen niet zoveel voor. Het onderwijsvoorrangsbeleid of het onderwijsstimuleringsbeleid, zoals we dat kenden uit de jaren tachtig, bestaat feitelijk niet meer. Je hebt wel projecten in de grote steden, maar dat zijn lang niet allemaal initiatieven van de centrale overheid. Je moet dus zoeken naar kansenbeleid. In de jaren zeventig was dat heel anders. Toen had je een zeer uitgebreid onderzoeksprogramma naar de ontwikkeling van de onderste groepen en naar segregatie. Daar wordt nu zo goed als niets meer aan gedaan.’

› Hoe komt dat?

‘De belangrijke verklaring is dat schoolbesturen grote autonomie hebben gekregen in de vormgeving van het onderwijs. Zij hebben minder budget gekregen, maar dragen daar wel de volle verantwoordelijkheid over. In ruil daarvoor verlangen de schoolbesturen vrijheid en terughoudendheid van de overheid, waardoor voor kansenbeleid steeds minder aandacht is. Een tweede verklaring is dat lokale wethouders weliswaar verantwoordelijk zijn gemaakt voor de coördinatie van lokaal onderwijsbeleid, maar geen budget meer hebben voor scholen. Zij hebben alleen nog iets te zeggen over de huisvesting van scholen en over de voorschoolse educatie. Volgens allerlei rapportages van bijvoorbeeld het Sociaal Cultureel Planbureau neemt de kansenongelijkheid ondertussen toe. In de kranten is de afgelopen tijd behoorlijk veel aandacht geweest voor de toenemende tweedeling in het onderwijs, de inspectierapportage over verminderde doorstroming en meer algemeen voor de verarming van de armste groepen,

maar dat vertaalt zich op geen enkele manier in onderwijsbeleid.’

› Waarom gaat de aandacht in de politiek dan vooral uit naar de kansrijke kinderen?

‘Belangrijk is de onrust die in de middenklasse heerst over de onderwijskansen van de eigen kinderen. Bij die mensen bestaat grote twijfel of hun kinderen wel voldoende kwalitatief onderwijs krijgen en of zij wel voldoende gemotiveerd zijn en uitgedaagd worden. Die onrust is – samen met het geloof dat onze economie drijft op talentvolle ondernemers – een drijfveer voor de politiek om veel aandacht te besteden aan kinderen die veelbelovend zijn. Resultierend in allerlei varianten van onderwijs als gymnasium-plus. De overheid hoeft er ook weinig voor te doen, want de scholen regelen het in hun onderlinge concurrentie zelf en de ouders moeten er veelal voor betalen. De middenklasse is dusdanig bezig met het veiligstellen van de kwaliteit van het onderwijs voor hun eigen kinderen, dat de solidariteit met degenen die het minder hebben getroffen wegvalt. In de jaren zeventig was dat heel anders. Toen werd het vanzelfsprekend gevonden dat relatief grote bedragen besteed werden aan de onderste groepen. Die gedachte is verdwenen.’

› Wat zijn de bredere, maatschappelijke gevolgen van de groeiende tweedeling?

‘Als we de ouders van vierjarigen vragen naar de kansen van hun leerlingen op hun zestiende dan zien we een enorme scepsis bij de onderste groep. Waarbij overigens opvalt dat die scepsis niet groter is dan de feitelijke kansenverdeling. Het is alsof de ouders van vierjarigen de tabellen al hebben bestudeerd. Kansrijke ouders vertellen hoe hoog hun kinderen zullen eindigen, kansarme ouders hoe laag hun kinderen zullen eindigen. Dit wijst op afstand bij voorbaat. Misschien ook op het idee dat de kansarmen niet in hun kansen

gelooven. Dat betekent op den duur dat zij afstand nemen van de dominante samenleving, het vertrouwen in het stelsel verliezen. Een ander gevaar is dat als je relatief veel mensen laat wegzakken aan de onderkant, het algemene welvaartspeil ook zal afnemen. Zeker als je alleen investeert in toptalenten, die vaak weer wegtrekken. Je houdt dan op regionaal niveau vooral laagopgeleiden over, die vervolgens door hoogopgeleiden als een kostenpost worden ervaren, vanwege relatief hoge criminaliteitscijfers, uitkeringsafhankelijkheid en zorgconsumptie bij deze groep. Vanuit economische hoek wordt er daarom gepleit om iets te doen aan de kansen van de onderste groepen, want dan heb je later al die kosten niet meer. Als je weinig doet, zal de kans op een solidaire samenleving tussen hoog- en laagopgeleiden juist verder afnemen.’

› Waarom heeft u onderzoek gedaan naar kansarme leerlingen in Zuid-Limburg?

‘Er waren rapportages in de jaren negentig die erop wezen dat het steeds slechter ging met autochtone achterstandsleerlingen, terwijl de aandacht vooral uitging naar allochtone achterstandsleerlingen. Ik heb toen de kans gekregen om in Zuid-Limburg meer aandacht voor die autochtone groep te creëren, ook omdat de allochtone groep in deze regio grotendeels ontbreekt. Bestuurders in Zuid-Limburg zagen ook wel in dat er wat moest gebeuren. Na de sluiting van de steenkolenmijnen zijn de hoogopgeleiden weggetrokken en bleven de laagopgeleiden achter, terwijl deze groep in grote mate afhankelijk is van voorzieningen waar nu enorm op bezuinigd wordt zoals de bijstand, de zorg en het speciaal onderwijs.’

› Wat zijn uw belangrijkste bevindingen?

‘Dat zijn de forse verschillen tussen scholen en hoe ze de leerlingen afleveren. Deze verschillen zijn voor de leerling heel ingrijpend. De kans dat een leerling met een bepaalde intelligentie en een bepaalde sociale achtergrond het op school A minder goed doet dan op school B is aanzienlijk en duurzaam. We vertellen de scholen vertrouwelijk hoe die resultaten eruit zien en we hopen dat ze wat

aan die schoolverschillen doen, hoewel de middelen die ze daarvoor hebben beperkt zijn.'

› **Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone achterstandsleerlingen?**

'Het is bekend dat behoren tot een etnische minderheid een extra nadeel oplevert. Maar afgaande op ons onderzoek in Zuid-Limburg lijkt klasse belangrijker dan etniciteit. Hoewel etniciteit bij toetreding tot de arbeidsmarkt wel weer een rol kan spelen; dat weten we uit ander onderzoek.'

› **Waar moet volgens u een effectief kansenbeleid aan voldoen?**

'Het belangrijkste principe is dat wat kansrijke leerlingen buitenschools aangereikt krijgen, er voor kansarme leerlingen ook zou moeten zijn. Dan zou er in de eerste plaats wat aan armoedebestrijding gedaan moeten worden en in de tweede plaats wat aan het toegankelijk maken van allerlei culturele voorzieningen. Verder denk ik dat je een school zou moeten vergelijken met een autorijdschool. Elke leerling doet hetzelfde rijexamen, maar heeft daar een verschillend aantal lessen voor nodig. Bij scholen is dit principe een beetje zoek, terwijl het wettelijk wel mogelijk is om extra lessen aan te bieden. Kansarme leerlingen zouden meer tijd moeten krijgen om telkens weer hun achterstand in te halen. Je zou bij deze groep bijvoorbeeld meer uren moeten steken in begrijpend lezen, want hier zijn ze vaak niet goed in. Thuis wordt niet of weinig gelezen en ze krijgen ook minder kennis van de wereld mee. Als je dat niet direct compenseert, leren ze het nooit.'

› **Op welk niveau valt de grootste winst te behalen?**

'In mijn ogen is dat het basisonderwijs, maar in het beleid zie je dat niet terug, terwijl de verschillen tussen kansrijke en kansarme leerlingen hier al fors zijn. Men wil dit niet zien en schuift de schuld af op de Cito-toets, omdat die stress in de hand zou werken. Maar de Cito-toets maakt wel duidelijk hoe groot de sociale ongelijkheid is en wat de verdere kansen van leerlingen zijn. Een school kan wel leuk zijn, maar je moet als leerling gewoon bepaalde dingen

onder de knie krijgen om later succesvol te kunnen zijn. Bij sommige leerlingen wordt daar hard aan gewerkt, maar bij andere leerlingen veel minder. Als samenleving heb je dan als taak om waar mogelijk te compenseren. In ieder geval door er voor te zorgen dat kansarme leerlingen niet ook nog zwakker onderwijs krijgen.'

› **Wie zouden uitvoering aan dit kansenbeleid moeten geven?**

'De meeste publieke sectoren zijn cadeau gedaan aan nauwelijks gecontroleerde organisaties. Dat maakt het moeilijk. Eigenlijk zou je die controle terug moeten oververven. Dat gebeurt bij de spoorwegen door prestatieafspraken. Je zou ook eisen kunnen stellen aan wat het onderwijs levert. Als een leerling van twaalf slecht kan lezen, moet een school kunnen bewijzen er alles aan gedaan te hebben om dat te voorkomen. Nu heb je die garantie niet en die zou je kunnen afdwingen. Je zou dus bepaalde resultaten landelijk als kwaliteitsnorm kunnen definiëren. Als men daar onder blijft, moet men wel een erg goede verklaring hebben hoe dat zo komt.'

› **Hoe maak je nu die kwaliteitsslag in het basisonderwijs?**

'Je zou in de eerste plaats scholen een spiegel moeten voorhouden, zo van: kijk, zo lever je jouw leerlingen af. Dat kun je vergelijkenderwijs doen. Het

Foto: Emiel Pijpers ©

Paul Jungbluth is als onderwijssocioloog verbonden aan de Universiteit van Maastricht, waar hij onderzoek doet naar kansarme leerlingen in Zuid-Limburg. Eerder was hij kortstondig Tweede Kamerlid voor GroenLinks. Zie voor meer informatie: www.kaans.nl

mag niet zo zijn dat een kind dat in Groningen naar de basisschool gaat, aanzienlijk betere kansen heeft dan een kind in Amsterdam. Door te vergelijken weet je wat het beste helpt. Daar moet je aan werken. De volgende stap is dat je wat doet aan zwakke leerkrachten, juist ook ter wille van het succes van hun betere collega's. Te veel compassie tonen met wie het vak nog moet leren, is niet meer van deze tijd en schaadt de leerlingen. Je kunt je ook niet voorstellen dat je wordt geholpen door een arts waar collega's bedenkingen bij hebben. Dat gebeurt in het onderwijs helaas nog wel en volgens mij niet op kleine schaal. Ik vind dat er gewoon niemand voor de klas mag staan die het vak niet beheerst. Dan ben je al een heel eind. Volgende vraag is welke categorie jongeren je selecteert om voor de klas te staan. Ik wil liever niets negatiefs over leerkrachten zeggen, maar daar hoort eigenlijk het neusje van de zalm te staan. Dat kan alleen door die mensen een goed salaris te geven. Dat salaris is niet dé stimulans, maar als je als doel hebt om de 20 procent beste Cito-scoorders van destijds vandaag voor de klas te hebben staan, dan moet je erkennen dat dat een prijs heeft. Zeker als je onderwijs voor kansarmen belangrijk vindt, moet je daar kwaliteit neerzetten; alleen liefde voor het vak is echt onvoldoende.'

› **Ziet u positieve ontwikkelingen?**

'Het eerste wat nodig is, is geld. Het tweede is lokale werkgelegenheid, uitzicht op een baan. Als de trend zich doorzet dat alleen in bepaalde regio's de economie op volle toeren draait, maar in de rest niet, dan dreigt er een situatie waarin hele bevolkingsgroepen niet meer mee kunnen komen en gedesillusionerd raken. Het is heel belangrijk dat dat vermeden wordt. Verder zie je dat de professionalisering van het vak zich wel wat doorzet, maar te weinig. Het niveau van de pabo laat bijvoorbeeld nog steeds te wensen over, als ik de directeuren mag geloven. Bovendien meldt de inspectie dat het slechter gaat met de doorstroming van leerlingen die willen stapelen. Als je nu wilt doorschuiven naar een hoger niveau, moet je het al heel goed gedaan hebben op de basisschool. Kansarme leerlingen maken dan nog minder kans. Ik ben, kortom, niet zo positief gestemd.'

DE DRAAIDEUR IN DE NEDERLANDSE POLITIEK

Tekst: David Hollanders

Veel politici gaan na hun politieke loopbaan werken in de private sector. Dit fenomeen wordt de draaideur genoemd. Bekende voorbeelden zijn voormalig premier Kok (ING/Shell), oud-minister Zalm (DSB/ABN Amro) en oud-minister Vermeend (AFAB).

De draaideur tussen politiek en private sector is niet onproblematisch. De vervlechting tussen politici en private sector is problematisch, omdat het kan leiden tot wat Willeke Slingerland netwerkcorruptie noemt (zie voor een interview met haar het aprilnummer van *Spanning*). Dat onderscheidt zich van corruptie omdat er tegenover giften geen directe wederdiensten staan – het is daarmee legaal en geen juridisch probleem. Het heeft echter met corruptie gemeen dat giften tot wederdiensten leiden, zij het indirect, op een later moment, bij gelegenheid en onuitgesproken. Het is daarmee mogelijk wel een politiek en/of moreel probleem. Zo wees Joris Luyendijk er in een recente uitzending van *Tegenlicht* op dat bankregulering de afgelopen jaren niet substantieel veranderd is en dat daaraan niet vreemd is dat veel oud-politici in de financiële sector werken. (Naast bovengenoemden bijvoorbeeld ook oud-ministers Wijn, Peijs en De Grave.)

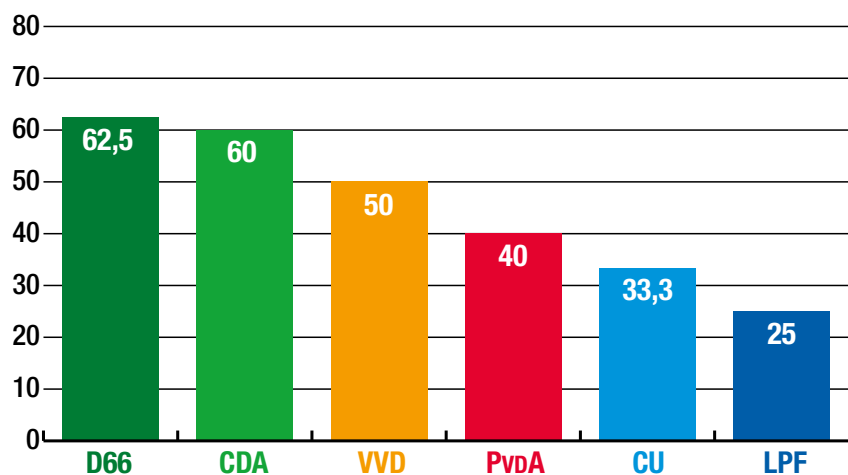
Voor een geïnformeerde discussie over de draaideur is het van belang te weten hoe vaak die gepasseerd wordt. Daartoe is in de figuur het percentage oud-ministers getoond dat op enig moment in de private sector is gaan werken na een ministerschap vanaf het eerste kabinet-Kok ('Paars I'). Zoals te zien passeert precies 50 procent de draaideur (33 van de 66 oud-ministers). D66 en CDA komen met respectievelijk 62,5 en 60 procent bovengemiddeld uit en ChristenUnie met 33,3 en LPF met 25 procent beneden het gemiddelde.

Om de percentages te duiden is uiteraard van belang wat wel en wat niet meegeteld is. Al die oud-ministers zijn meegeteld die op enig moment na hun ministerschap ten minste één betrekking hebben (gehad) bij een private én commerciële partij. Door het laatste criterium vallen oud-politici die zich inzetten voor toneel-, school- of muziekverenigingen af, maar ook Joris Voorhoeve (*Trilateral Commission*), Jorritsma (Ronald McDonald Huis), van der Hoeven (Innovatieplatform) en Verdonk (columniste Spits) tellen niet mee. Evenmin wordt het tot de private sector gerekend als politici zichzelf als adviseur, consultant, dagvoorzitter en dergelijke verhuren (Nawijn, Verdonk, Cramer). De groep die *niet* tot de private sector is toegetreden, is daarmee gemengd. Deze bevat ook nog oud-ministers die met pensioen gingen (Opstelten, Hillen) en ex-ministers die een publiek ambt zijn gaan bekleden (van der Laan, Remkes, Donner).

De groep van oud-ministers die wel tot de private sector zijn toegetreden, is ook heterogeen. Deze bevat bekende gevallen als De Jager (KPN), Eurlings

(KLM), Balkenende (Ernst&Young) en Bos (KPMG). Minder bekende gevallen zijn Vogelaar (commissaris bij pensioenuitvoerder MN Services), Ter Horst (commissaris Shell) en Bot (lobbyist). Ook politici die naast een commerciële een publieke functie bekleden, tellen mee. Zo is Van Boxtel naast voorzitter van zorgverzekeraar Menzis ook D66-senator. Het bevat ook politici die slechts kortstondig en/of deels voor een bedrijf actief waren, zoals Klink (consulting), de Graaf (PricewaterhouseCoopers) en Dijkstal (Tweijstra Gudde). Men kan ervoor kiezen om zulke kleine, tijdelijke betrekkingen niet mee te rekenen, waardoor het percentage dat overstapt naar de private sector uiteraard lager zou uitvallen. Wat de figuur echter laat zien, is dat de zogenoemde draaideur vaak geopend wordt. Daarmee is uiteraard nog niet uitgemaakt of het problematisch is. Maar dat de draaideur een reëel bestaand fenomeen is, is zeker.

..... OUD-MINISTERS IN PRIVATE SECTOR (IN PROCENTEN)

ALFRED KLEINKNECHT

‘IN NEDERLAND ZOUDEN HOGERE LONEN WEL EENS TOT MEÉR WERK KUNNEN LEIDEN’

Tekst: David Hollanders Foto: Sander van Oorspronk

Alfred Kleinknecht laat zich regelmatig kritisch uit over de heersende ideeën over loonmatiging en flexibilisering van de arbeidsmarkt. Volgens hem leiden beide niet tot meer groei en werkgelegenheid. Tijd voor een goed gesprek met deze dwarse econoom over de politieke economie van Nederland.

› In uw werk betoogt u dat loonmatiging leidt tot lagere groeivoeten van de arbeidsproductiviteit. Hoe werkt dat?

‘Door arbeid goedkoper en flexibeler te maken, worden lonen en investeringen in arbeidsbesparende technologie minder en worden oudere machines en systemen langzamer vervangen door nieuwe en productievere. Dat komt neer op minder robots en meer handen. Goedkope en flexibele arbeid is ook een soort overlevingshulp voor minder capabele ondernemers. De Darwinistische selectie werkt dan minder goed. Daar hou je op den duur een slappe ondernemerspopulatie aan over. Er zijn te veel bedrijven als V&D die alles bij het oude laten, in plaats van dat ze nieuwe winkelformules ontwikkelen.’

› Men hoort vaak beweren dat lagere lonen (‘loonmatiging’) bijdragen aan economische groei en werkgelegenheid, vooral via het export-kanaal. In hoeverre deelt u die mening?

‘Loonmatiging heeft Nederland geen hogere groei van het nationaal product gebracht, wel méér banengroei. Als je ongeveer dezelfde groei van het nationaal product hebt als je burens, maar het nationaal product per arbeidsuur – oftewel de arbeidsproductiviteit – veel langzamer groeit, dan krijg je een behoorlijke groei van de arbeidsuren.’

De Nederlandse export is in belangrijke mate gedreven door het goedkoop houden van arbeid: wij subsidiëren de buurlanden met goedkope producten, omdat Nederlandse

April 2015. Agenten komen in actie voor een hoger loon en een betere cao.

werknemers met minder inkomen genoeg nemen.’

› In hoeverre deelt u de veelgehoorde mening dat minder ontslagrechtbescherming (‘arbeidsmarktflexibilisering’) bijdraagt aan economische groei en werkgelegenheid?

‘Flexibilisering van de arbeidsmarkt maakt arbeid goedkoper en heeft dezelfde effecten als loonmatiging: een minder productieve en meer arbeidsintensieve groei. Maar niet méér groei. Overigens is het nog maar de vraag of deze arbeidsintensieve groei ook tot lagere werkloosheidsvoeten leidt. Uitkomsten van onderzoek zijn niet eenduidig. Een belangrijk deel van de groei van de arbeidsuren wordt immers gecompenseerd doordat zich bij een lagere werkloosheid meer mensen aanbieden op de arbeidsmarkt: mensen die het eerder

hadden opgegeven om te solliciteren. Ook migranten worden door een lage werkloosheid aangetrokken. En wellicht nog belangrijker: ‘flexibilisering’ van arbeid verandert de machtsverhoudingen tussen kapitaal en arbeid. Werkgevers in landen met ‘flexibele’ arbeidsmarkten kunnen makkelijker langere werktijden afdwingen.’

› In CPB-modellen wordt verondersteld dat lagere belasting op arbeid leidt tot meer arbeidsaanbod en dit zou weer leiden tot meer werkgelegenheid, via de band van lagere lonen. Wat valt hier tegen in te brengen?

‘Er lijkt enig bewijs te zijn dat vooral lastenverlaging voor laagbetaalden meer werk oplevert, maar wellicht komt dat mede doordat bij lagere belastingen meer zwart werk ‘gewit’

(en dus statistisch gemeten) wordt. Dat meer arbeidsaanbod ook zo maar tot meer vraag leidt, durf ik te betwijfelen. Aanbodeconomen hopen dat bij een groter aanbod aan arbeid de lonen omlaag gaan en dat dan meer laagproductief werk mogelijk wordt. Maar dan schep je veel banen voor werkende armen. Denk bijvoorbeeld aan de 'groeters' bij Walmart: mensen met de taak om aankomende klanten zo vriendelijk mogelijk welkom te heten. Hier loop je volgens mij tegen ethische grenzen aan. En niet vergeten: lonen zijn niet alleen kosten, maar ook koopkracht. In Nederland zouden op dit moment hogere lonen wel eens tot méér werk kunnen leiden.'

› **Sommige politiek economen interpreteren de nadruk op vergroten van arbeidsaanbod (Marx zijn 'reserveleger') als een politiek project, erop gericht om de onderhandelingsmacht van arbeid laag te houden. Deelt u dit perspectief? Zo ja, hoe zou dat geïntegreerd kunnen worden in een economische analyse?**

'Het is opmerkelijk dat de theorie van het industriële reserveleger van Marx intussen verpakt is in een rechts jasje: de 'natuurlijke' werkloosheidsvoet. En die moet hoog genoeg zijn om te waarborgen dat mensen stevig concurreren om schaarse banen, zodat men de lonen in de hand kan houden. Gegeven mijn persoonlijke (christelijke en niet-christelijke) normen en waarden vind ik het overigens moreel verwerpelijk om werkloosheid als beleidsinstrument te gebruiken. Rechts doet dat nogal koelbloedig, ook al komen ze daar in de publieke discussie meestal niet echt open voor uit. Meestal wordt dat aangekleed met het argument dat meer mensen meer en langer moeten werken om de vergrijzing betaalbaar te houden. Maar met meer participatie red je het niet. Het probleem van de vergrijzing moet worden opgelost door innovatiever en productiever te werken.'

› **Kan een verschuiving van belasting op arbeid naar belasting op kapitaal tot meer werkgelegenheid leiden?**
'In principe wel ja.'

› **Om dat meteen te vragen: vindt u het gewenst om belastingdruk op**

Foto: Sander van Oerspronk

Alfred Kleinknecht is als onderzoeker verbonden aan de Hans-Böckler-Stiftung in Düsseldorf. Daarnaast is hij emeritus hoogleraar economie aan de TU Delft.

arbeid te verminderen en de belastingdruk op kapitaal en/of vermogen (bijvoorbeeld verhoging vermogensbelasting, vennootschapsbelasting, vermindering winstrenteaftrek) gelijktijdig te vergroten?

'Ja, dat is zeker wenselijk. Echter, in de afgelopen jaren is de belastingdruk duidelijk aan het verschuiven van kapitaal naar arbeid. Kapitaal kan zich makkelijker onttrekken aan belastingheffing. Dat komt vooral doordat landen nog te veel nationaal egoïstisch beleid voeren en dus uit elkaar gespeeld kunnen worden. Voor meer belastingheffing op kapitaal heb je goed functionerende Europese instituties en meer Europese solidariteit nodig. Met nationaal beleid vis je achter het net.'

› **Moet de overheid wat u betreft proberen de werkgelegenheid te vergroten of te verdelen (arbeidstijdverkorting)?**

'Het doel van economisch handelen is niet dat u 'in het zweet uws aanschijns' uw brood verdient. Je kunt beter slim en lui zijn dan dom en vlijtig. Laat de robots het werk doen! En laat vervolgens de vakbonden de productiviteitswinst niet als loon opeisen, maar laat ze pleiten voor kortere werktijden met behoud van loon. Anders krijg je technologische werkloosheid. De vakbonden mogen wat mij betreft voor een werkweek van dertig uur gaan.'

› **Gesteld dat de overheid de werkloosheid wil verminderen, kan dat dan het beste door 'aanbodbeleid' (re-integratie, meer voorwaarden aan uitkeringsgerechtigden) of door**

'vraagbeleid' – zelf mensen in dienst te nemen (via fiscaal beleid)?

'In de gegeven conjunctuursituatie ben ik voor vraagbeleid. Collega Joan Muysken uit Maastricht heeft samen met Australische collega's het idee uitgewerkt dat langdurig werklozen recht krijgen op een baan bij de gemeente tegen het minimumloon. Deze mensen zouden bijvoorbeeld prima ingezet kunnen worden om een oud zwembad op te knappen. Je zou ze dan tegelijkertijd een ambachtelijk opleidingstraject kunnen geven. De gemeente is nu toch al die bijstandsuitkering kwijt. Zodra iemand waarde kan toevoegen die groter is dan het verschil tussen bijstandsuitkering en minimumloon is er winst.'

› **Hoe kan het dat het woord hervormen inmiddels gelijk staat aan minder ontslagrechtbescherming?**

'Dat ligt aan de intellectuele hegemonie van rechts. Er studeren ook veel te weinig linkse meisjes en jongens economie! Linkse partijen laten in het politieke debat soms een bal voor open doel liggen, domweg omdat men te weinig af weet van economie.'

› **Ziet u een verschil in het politiek-economische discours in Nederland en Duitsland?**

'Niet echt. Een verademing is wel dat de Duitse vakbonden het stukken beter doen dan de Nederlandse. Ze hebben ook hun eigen 'CPB': de Hans-Böckler-Stiftung in Düsseldorf. Kennis is macht!'

› **Hoe beoordeelt u de rol van het CPB in de politieke economie van Nederland?**

'Enerzijds is het goed dat de overheid zo'n denktank heeft. Anderzijds heeft men de illusie dat de modellen van het CPB neutraal zijn. Alsof de SP en de VVD het eens zijn over hoe de economie werkt! Er zijn economen die de CPB-modellen zouden willen verbouwen omdat ze anders tegen de economie aankijken. De meest zuivere oplossing zou zijn als er vier CPB's waren: het kabinet, de Tweede Kamer, VNO-NCW en de vakbonden zouden telkens hun eigen CPB moeten hebben. Concurrentie en marktwerking zijn soms goed. Het CPB is monopolist. Dat heeft nadelen, zoals economen weten.'

DE 'DEELECONOMIE'

Tekst: Mahir Alkaya Foto: Amaury Miller / Hollandse Hoogte

In Nederland worden, in lijn met de internationale trend, steeds meer ongebruikte persoonlijke bezittingen gedeeld of verhuurd via het internet. Aanvankelijk werd vol enthousiasme gerealiseerd op deze opkomende 'deeleconomie', maar er kleven ook risico's aan. Kan bijvoorbeeld worden voorkomen dat Uber professionele taxichauffeurs uit de markt drukt?

Peerby, UberPOP en AirBnB zijn slechts enkele voorbeelden van jonge bedrijven die een platformfunctie vervullen in deze opkomende 'deeleconomie'. Maar gaat het alleen om delen, of ook om verdienen? Hoe komt het überhaupt dat er zo'n overschot aan niet of amper gebruikte goederen is ontstaan in de samenleving? Moet de toenemende bereidheid om overconsumptie te delen via digitale platforms hetzelfde behandeld worden als het aanbieden van (betaalde) diensten? Wat zijn de risico's hiervan en wat is de rol van de overheid hierbij? Dit artikel zoekt naar antwoorden op deze vragen om zodoende de opkomst van de deeleconomie te beschouwen vanuit een socialistisch perspectief.

Jarenlang is puur op de 'onzichtbare hand' van marktwerking vertrouwd om de vraag naar en het aanbod van goederen op elkaar te laten aansluiten. Door slimme marketingtrucs en talloze (soms misleidende) financieringsmogelijkheden zijn wij aangezet tot overconsumptie en hebben wij onnodig veel schade aangericht aan mens en milieu. Nu dit een onhoudbare situatie is gebleken, willen wij de opgebouwde overconsumptie met anderen delen of verhuren via het internet om al die goederen toch enigszins te benutten.

De opkomst van deze zogeheten 'deeleconomie' kan zeker nuttig zijn om het opgebouwde overschot aan goederen in de samenleving beter te benutten. Op dit moment zijn er nog te veel auto's die we maar een uur per

dag gebruiken, of boormachines die we maar drie keer per jaar gebruiken. Ondernemers zien hier kansen in en maken gebruik van nieuwe technologieën om platforms op te richten die vraag en aanbod bij elkaar brengen. Een voorbeeld hiervan is Peerby. Dit bedrijf biedt een internetdienst aan die je kosteloos helpt allerlei spullen te lenen van je burens en andersom. De behoefte hieraan lijkt erg groot; nog geen 3 jaar na oprichting heeft het bedrijf meer dan 100.000 gebruikers, vooral in Nederland. Kleinschalige initiatieven zoals Minibieb (delen van boeken) en Little Green Dress (ruilen van kleding) streven naar vergelijkbare resultaten door mensen met elkaar te verbinden en te ageren tegen overconsumptie.

Er is echter veel verzet tegen bedrijven die niet alleen het delen van goederen mogelijk maken, maar ook betaalde diensten aanbieden – zoals Uber en AirBnB. Recent dienden taxichauffeurs in Amsterdam een petitie in bij de wethouder om de illegale taxidienst UberPOP harder aan te pakken en werd er gedemonstreerd op verschillende plekken in het land. UberPOP is een platform waarop 'moderne snorders' digitaal hun diensten kunnen aanbieden; en op deze manier werk afnemen van legale taxiondernemers. De legale taxiondernemers moeten zich aan allerlei regels houden, over bijvoorbeeld

Mahir Alkaya studeerde innovatiemanagement aan de TU Delft en is bestuurscommissielid voor de SP in Amsterdam Nieuw-West.

betaalbaarheid en veiligheid, waar de chauffeurs van UberPOP zich aan kunnen onttrekken. Voorstanders van de dienst geven aan dat UberPOP geen taxiriten aanbiedt, maar het mogelijk maakt om meelifters voor ritten te vinden. Dit onderscheid tussen betaalde dienstverlening en benutting van overcapaciteit is in de praktijk echter nauwelijks te maken.

De grote vraag is dus of diensten als UberPOP daadwerkelijk een bijdrage leveren aan de benutting van overcapaciteit, of in essentie reeds bestaande diensten leveren – waarbij zij hun chauffeurs te weinig betalen en hiermee de druk op de lonen vergroten. In de Verenigde Staten heeft deze 'race to the bottom' van lonen zich inmiddels al verplaatst naar andere sectoren, zoals kinderopvang en schoonmaak (door middel van bedrijven als TaskRabbit). In Nederland zou een vergelijkbare trend zeer schadelijke gevolgen kunnen hebben voor de toch al verslechterde positie van werknemers in de getroffen sectoren. Door de toegenomen (jeugd)werkloosheid is in deze sectoren de concurrentie op de arbeidsmarkt al erg hoog. Werknemers zitten vaak al noodgedwongen langdurig op basis van tijdelijke contracten bij dezelfde werkgever, zonder uitzicht op een vaste baan. In de onwenselijke situatie dat de concurrentie op de arbeidsmarkt verder zou toenemen door de opkomst van nieuwe bedrijven met nog lagere lonen, is het enige mogelijke gevolg een verslechtering van de arbeidsvoorwaarden en verdere afbraak van sociale zekerheid. Met als risico dat de ongelijkheid in Nederland verder zal toenemen.

Om het opkomende fenomeen van de deeleconomie in goede banen te leiden, opdat de samenleving profiteert van de voordelen en het publieke belang geborgd blijft, is passend beleid van de overheid nodig. Hierbij dient een onderscheid gemaakt te worden tussen twee kenmerken van het aanbod.

Foto: SP Amsterdam

Taxichauffeurs protesteren tegen de oneerlijke concurrentie van UberPOP.

- Bestaat het aanbod van het bedrijf uit goederen of uit diensten? Diensten zijn in essentie niet-tastbare producten, zoals horeca, handel, transport en zorg (volgens het CBS). Er is dus per definitie geen overcapaciteit aan diensten op te bouwen, zoals dat bij goederen (die eventueel bij dienstverlening gebruikt worden) wel kan. Bovendien is bij dienstverlening vrijwel altijd een persoon betrokken, en is er dus sprake van arbeid en loon. Bij dienstverlening gaat een lage prijs dus vaak samen met te lage lonen en een risico op uitbuiting van arbeid.
- Hebben de aanbieders van de goederen of diensten een winstooi-merk? Dit onderscheid is belangrijk, omdat aanbieders met een winstooi-merk simpelweg ondernemers zijn die een overeenkomst aangaan met een consument. Hiervoor geldt zowel algemene als sector-specifieke

wetgeving die gehandhaafd dient te worden.

Dit resulteert in vier categorieën (tabel 1) die elk een andere aanpak vereisen. Het valt op dat drie van de vier categorieën bekende activiteiten zijn, met reeds bestaande wet- en regelgeving.

De juiste kwalificering van opkomende bedrijven en de toepassing van passende regelgeving is van groot belang om onevenredige bevoordeling van nieuwe bedrijven als Uber te voorkomen. Net als Facebook, Google, Amazon en andere technologie-reuzen, wil Uber profiteren van zogeheten netwerk-effecten en op termijn een monopoliepositie verkrijgen. Hierbij wil het bedrijf met agressieve marketing meer gebruikers aantrekken, waardoor het weer aantrekkelijker wordt voor chauffeurs om zich aan te

sluiten, wat vervolgens weer gebruikers aantrekt enzovoort. Op deze manier worden op termijn concurrenten, te weten legale taxiondernemers, uit de markt gedrukt en kan Uber zelf de (loon)standaarden bepalen. Een monopoliepositie voor een privaat bedrijf dat wordt gefinancierd door onzichtbare durfkapitalisten en aantoonbaar wetten negeert, is onacceptabel; zeker als het gaat om diensten met een publiek belang.

Bedrijven die innovatie in een sector aanjagen en daadwerkelijk het overschot aan goederen in de samenleving beter helpen benutten moeten natuurlijk gekoesterd worden, maar wet- en regelgeving dat een maatschappelijk doel dient mag hierbij niet genegeerd worden. Standaarden voor toegankelijkheid, veiligheid en betaalbaarheid voor gebruikers, en de sociale zekerheid van aanbieders lopen het risico te moeten wijken voor het financieel belang van durfkapitalisten die miljarden steken in jonge bedrijven als Uber. Goede standaarden en kaders zijn bij diensten zoals personenvervoer, horeca en kinderopvang dermate van belang, dat de formulering daarvan niet overgelaten mag worden aan private bedrijven. Er is maar één instelling die onpartijdig is, onder democratische controle staat, en daarom de kaders moet blijven bepalen: dat is de overheid.

Mahir Alkaya studeerde innovatiemanagement aan de TU Delft en is bestuurscommissielid voor de SP in Amsterdam Nieuw-West.

BRONNEN

- R.C. d'Arge and E.K. Hunt, *Environmental Pollution, Externalities and Conventional Economic Wisdom: A Critique* (1971).
- Naomi Klein, *No Time: Verander nu voor het klimaat alles verandert* (De Geus, 2015).
- Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* (2009).
- Michael L. Katz and Carl Shapiro, Systems Competition and Network Effects, in: *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 8, No. 2 (Spring, 1994), pp. 93-115.

TABEL 1. MATRIX VAN HET AANBIEDEN VAN PRODUCT- EN DIENSTCATEGORIEËN

	Met winstooi-merk	Zonder winstooi-merk
Aanbod van goederen	Verhuur/(tweedehands) verkoop	Deeleconomie
Aanbod van diensten	Commerciële dienstverlening	Hulp/vrijwilligerswerk/ Participatiemaatschappij

DE NIEUWE SP-AGENDA VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

DENK IN DE KLEUR VAN JE HART

Tekst: Eric Smaling en Ben van Gils Foto: Free Images cc

De nieuwe agenda van de SP voor ontwikkelingssamenwerking zal binnenkort verschijnen. Vijf onderwerpen zullen hierin centraal staan: Nood, Zorg, Jong, Geld en Groen. Tweede Kamerlid Eric Smaling en fractiemedewerker Ben van Gils lichten de nieuwe agenda stapsgewijs toe.

Het is 2015. De Tweede Wereldoorlog is zeventig jaar geleden beëindigd. Wij zien Duitsland niet meer als vijand en er is ook niet langer reden om speciale compassie te hebben met Israël. Zo is ook de tijd om Afrika en armoede in één adem te noemen voorbij. Armoede en ongelijkheid doen zich bovendien overal in de wereld voor, inclusief Nederland. De tijd is rijp voor een overstap van 'wij zijn rijk en zij zijn arm' naar het delen van waarden, het appreciëren van elkaars historie, elkaars sterke kanten en het gezamenlijk verbeteren van het welzijn van mens, dier en planeet. Die problemen raken niet alleen aan armoede en ongelijkheid maar zeker ook, en de laatste tijd al helemaal, aan het voorkomen van crisissituaties. In

plaats van het geld te blijven versnipperen over bedrijvenfondsen, strategische partnerschappen, telkens veranderende partnerlanden, speerpunten, modieuze hobby's die goed bekken, allerlei ad hoc potjes en een eindeloze discussie over het percentage *Official Development Assistance* (ontwikkelingshulp) waar vervolgens weinigen zich aan houden (inclusief Nederland), zetten we de stap naar een dynamische vriendschapsband. Gelijkwaardigheid moet hier centraal staan.

Het is tijd voor een nieuwe band tussen Afrika en Nederland, een band die gebaseerd moet zijn op respect, maar ook op openhartigheid. De tijd dat wij het allemaal beter weten laten we achter ons en wordt ingeruild voor een broederschap, gebaseerd op wederzijdse interesse en een houding van 'leren van elkaar'. Uiteraard staat het onderwerp 'mensenrechten' zeer centraal voor de SP, maar het wijzende vingertje wordt vervangen door een stevig gesprek dat twee kanten op mag. Dat kan ook leiden tot het (tijdelijk) bevroren van warme

banden. Voor megalomane vrijhandels- en belastingverdragen waar slechts de *happy few* wat aan hebben is geen plaats.

De nieuwe ontwikkelingsagenda bestaat uit vijf overzichtelijke onderwerpen, die iedereen kan onthouden en hopelijk zinvol gevonden worden door de belasting betalende Nederlander: nood, zorg, jong, geld en groen.

De besteding van ontwikkelingsgeld volgt een drietrapsraket. Geld voor nood zal daar waar nodig worden ingezet. De andere onderwerpen gelden voor het Afrikaanse continent, maar worden niet beperkt door willekeurig gekozen partnerlanden. Daarbinnen is het vervolgens de bedoeling een aanzienlijk deel van de middelen te richten op een langdurige relatie met een tot maximaal drie landen die nog ver achterop liggen. De drie 'ebola-landen' (Liberia, Guinee en Sierra Leone) zouden daar bijvoorbeeld geschikt voor zijn. Niet alleen heeft de ziekte zelf in deze landen voor ellende gezorgd, ook heeft het hele openbare leven er een

dreun gehad en van het zorgsysteem is weinig meer over. In totaal suggereren wij een bedrag van vijf miljard euro per jaar uit te trekken (ongeveer 0,75 procent van het bnp) en dit te verdelen over de vijf onderwerpen. De verdeling is niet in beton gegoten en kan voor een deel in Nederland worden besteed (bijvoorbeeld aan studiebeurzen).

Grofweg verloopt de verdeling van middelen via drie kanalen: multilateraal (tussen meerdere landen), bilateraal (tussen twee landen) en rechtstreeks voor een concreet doel. Het multilaterale kanaal betreft bijvoorbeeld de beter functionerende onderdelen van de Verenigde Naties en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank. Bilaterale middelen zullen worden ingezet op basis van de ogen en oren van de ambassades. Die houden sowieso in de gaten wat de mogelijkheden voor het bedrijfsleven, non-gouvernementele organisaties (ngo's) en kennisinstellingen zijn. Een fijnmazig netwerk van ambassades is daarom essentieel en verdient zichzelf normaal gesproken terug. Een aanzienlijk deel zal besteed worden aan een tot drie landen waar een speciale band mee wordt aangegaan. Tenslotte zal het Ministerie van Buitenlandse Zaken meer gaan samenwerken met de Afrikaanse diaspora (mensen die hun roots hebben in Afrika en in Nederland wonen).

In kort bestek zal de invulling van de vijf onderwerpen er als volgt uitzien:

NOOD

Noodhulp is structureel geworden, helaas. Per jaar is sprake van meerdere noodsituaties die om snel ingrijpen vragen. Soms lukt dat, soms niet. Dat betekent dat er meer nodig is dan alleen geld, dekens en andere hulpgoederen sturen na een aardbeving of een exodus als gevolg van strijd. 'Nood' krijgt drie dimensies: voorkomen, genezen en de situaties die we niet hebben kunnen voorkomen en slechts beperkt kunnen genezen, menswaardig maken.

1. Snellere en effectievere humanitaire hulp in een noodsituatie.
2. Risico's verkleinen: dit kan door een gevaar te bezweren (een rivier meer

terrein bieden om overtollig water te lozen) of door de kwetsbaarheid te verkleinen (dijken aanleggen, terpen bouwen of mensen zoveel mogelijk weghalen uit de meest kwetsbare gebieden).

3. Menswaardig bestaan bieden: mensen zitten vaak lange tijd in vluchtelingenkampen, soms tientallen jaren. In plaats van slechts wachten op betere tijden, moet meer bijgedragen worden aan een zinvol bestaan voor de bewoners. Dit is een belangrijk aspect van 'meer opvang in de regio'.

ZORG

Gezondheidszorg is een essentieel element van menselijk welbevinden. In veel Afrikaanse landen is de zorg nog slecht geregeld, zeker voor bijvoorbeeld mensen met een handicap. Het gezondheidssysteem zoals wij dat kennen hoeft niet per se gekopieerd te worden, maar we willen dat iedereen toegang heeft tot een basisniveau van gezondheidszorg.

We investeren in het complete gezondheidszorgsysteem: de basis wordt gevormd door medische infrastructuur, goed geschoold en gemotiveerd medisch personeel, toegang tot medische zorg voor iedereen, ook in afgelegen gebieden. De relatie tussen gezondheid en goede voeding, schoon drinkwater en hygiëne krijgt ook speciale aandacht.

JONG

Jongeren moeten de planeet nieuw leven inblazen. Dankzij internet en sociale media weten jongeren over de hele wereld veel meer van elkaar en elkaars leefomgeving af dan voorheen. Afrika heeft veel jongeren. Te veel van hen verlaten school of studie zonder uitzicht op werk. Dat is een van de redenen waarom zoveel twintigers nu de oversteek naar Europa prefereren boven het wachten op wat misschien nooit komen gaat. Afrikaanse jongeren moeten een opleiding krijgen en daarna goede kansen op werk hebben.

We investeren op alle mogelijke manieren in jongeren, al naar gelang de behoefte in een land: opleiding, cultuur, werk. Uitwisseling tussen jongeren in Nederland en Afrika zal ook sterke aandacht krijgen. Met

ROC's zal gekeken worden of er succesvolle mbo-opleidingen in Afrika kunnen worden vormgegeven.

GELD

Het is een uitdaging van elke 'hulpeuro' een veelvoud te maken. Dat kan door beginnend ondernemerschap te steunen. Het midden- en kleinbedrijf in Afrika komt moeilijk van de grond doordat er geen startkapitaal is. In een wat bredere context dragen we, waar gewenst, bij aan het opzetten van effectieve belastingsystemen en slopen we vrijhandels- en belastingverdragen die er juist voor zorgen dat Afrikaanse landen geen vaart kunnen maken met hun ontwikkeling.

We vergemakkelijken investeringsmogelijkheden voor beginnende ondernemers. Een toename van handel kan daarvan het gevolg zijn. Tegelijk zien we erop toe dat Nederlandse banken en bedrijven maatschappelijk verantwoord ondernemen, belasting betalen in het land waar ze actief zijn en zorgen voor kleine verschillen in inkomen tussen de baas en het personeel.

GROEN

Economische groei heeft vele gevaarlijke kanten: ongelijke verdeling leidt tot een slechte sociale structuur, maar veel groei komt ook tot stand doordat het gebaseerd is op grondstoffen die de planeet ons biedt. Die voorraden zijn niet alleen eindig, het benutten ervan leidt ook tot schaarste en onwenselijke neveneffecten zoals vervuiling van de leefomgeving. De olietroep van Shell in Nigeria is wat dat betreft een lichtend voorbeeld van hoe het niet moet. Verder verdwijnt veel vruchtbare grond en tropisch bos (met belangrijke genetische reserves), worden olifanten en neushoorns uitgeroeid en wordt er veel weggegooid wat in Nederland al lang en breed gerecycled wordt (zoals oude mobiele telefoons). Tegelijk groeien steden in Afrika uit hun voegen. De ruimtelijke ordening is vaak een zootje en de lucht- en waterkwaliteit allerbelabberdst.

We dragen bij aan het in stand houden van de leefomgeving in brede zin, al naar gelang de prioriteiten die een land stelt.

TROTSKISTEN IN NEDERLAND

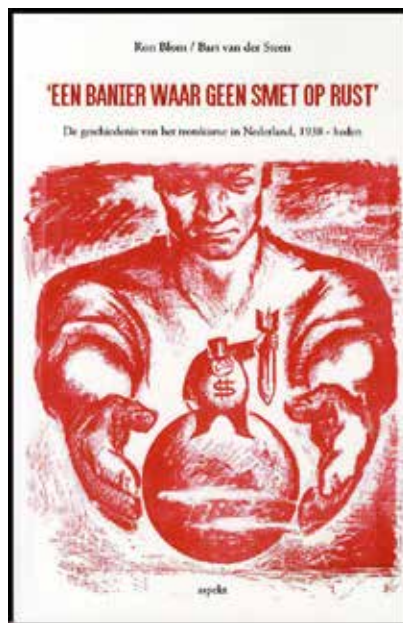
Tekst: Hans van Heijningen

Onlangs verscheen *Een Banier waar geen smet op rust* van Ron Blom en Bart van der Steen over de geschiedenis van de trotskistische beweging in Nederland. In het boek, dat de periode 1938 tot nu beslaat, komen we meerdere mannen en vrouwen tegen die ons respect en bewondering verdienen vanwege hun rol in de klassenstrijd, zoals verzetsstrijder Henk Sneevliet en beroepsrevolutionair Sal Santen. Tegelijkertijd geeft de uitgebreide geschiedenis een ontluisterend beeld van politieke tegenstellingen en conflicten, van organisaties die komen en gaan, van afsplitsingen, royementen en van heel veel gedoe. De voortdurende gerichtheid op de Russische revolutie, op het stalinisme, op de eigen ideologische zuiverheid (het smetteloze banier) bleken het zicht op de werkelijkheid niet zelden te belemmeren.

Al voor de Tweede Wereldoorlog richtte de trotskistische beweging zich op het politiek radicaliseren van de grote gevestigde vakbonden en sociaaldemocratische partijen. Dat gebeurde via de zogenaamde 'intredepolitiek', die gebaseerd was op de vorming van revolutionaire cellen die in het geheim opereerden. In de praktijk leidde deze aanpak vaker tot verpeste verhoudingen en intern gedoe dan tot radicalisering van het proletariaat of tot de verbeelding sprekende successen. Noch in buitenparlementaire acties, noch in hun inspanningen om verkiezingsresultaten te boeken, waren de Nederlandse trotskisten succesvol. Het sektarisch radicalisme en de abstract theoretische denk- en discussiekaders waren daar debet aan. Ze waren met te weinig, wilden te veel en wisten alles beter, aldus ex-trotskist Igor Cornelissen.

Een van de praktische gevolgen van de intredepolitiek was dat 'ingeplante' trotskisten uiteindelijk vaak voor de organisatie kozen die zij aanvankelijk op de schop dienden te nemen. In plaats van te werken aan de opbouw van de revolutionaire partij – waarvan Proletarisch Links, de IKB, de SAP, Offensief en de Internationale Socialisten sinds de zeventiger jaren de bekendste voorbeelden zijn – kozen nogal wat trotskistische kameraden er uiteindelijk voor om zich serieus in te gaan zetten voor de versterking van de vakbonden en politieke organisaties waarin zij geïnfiltrerd waren.

Eind vorige eeuw, in de periode dat de SAP – Socialistische Arbeiderspartij – steeds verder afbrokkelde, brak de SP juist door. De SP zou haar doorbraak te danken hebben aan het feit dat zij

zich uitdrukkelijk niet als socialistische partij geprofileerd zou hebben, de massa naar de mond praatte en de Nederlandse arbeiders en gastarbeiders tegen elkaar uitspeelde. Die verklaring van de auteurs overtuigt niet. In plaats van te erkennen dat je een socialistische partij niet opbouwt door uitsluitend te discussiëren en de blijde boodschap te verkondigen, maar juist door de daad bij het woord te voegen, door mensen te organiseren en samen met hen te strijden voor een betere en socialere samenleving, schieten de auteurs in de ideologische zuiverheidsreflex. Een smetteloze banier is mooi, maar niet als dat het resultaat is van met schone handen langs de kant staan.

Na 390 pagina's beschrijvingen van het wel en vooral het wee van de trotskistische beweging – wat leest als een seculiere variant op de hervormde en gereformeerde kerkscheidingen – komen we bij de slotbeschouwing. Dit is verreweg het interessantste hoofdstuk van het boek. Hierin wordt de balans opgemaakt van de beweging en dat gebeurt op een serieuze manier. Geconstateerd wordt dat de Nederlandse trotskisten altijd marginaal gebleven zijn, ondanks alle inspanningen. Voor een deel heeft dat volgens de auteurs te maken met de politiek en de partijcultuur van de beweging. In plaats van invloed uit te oefenen op andere groepen, stapten veel kameraden over. Naarmate de trotskisten van de SAP hun eigen organisatie meer als een netwerkgorganisatie zagen en de pretentie van partijopbouw lieten varen, werden haar activisten paradoxaal genoeg een stuk effectiever in zowel linkse partijen als bewegingen.

Blom en Van der Steen hebben al met al een prettig leesbaar, toegankelijk, maar wel heel dik boek geschreven. Het streven naar volledigheid zal vooral op prijs worden gesteld door historici en geïnteresseerden in de naoorlogse linkse politiek. Alleen jammer dat het ontbreekt aan een namenregister en dat er maar weinig aandacht is besteed aan de Internationale Socialisten.

Ron Blom en Bart van der Steen
Een banier waar geen smet op rust. De geschiedenis van het trotskisme in Nederland, 1938- heden
Uitgeverij Aspekt